

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационния труд на докторанта Ардиан Хусни Дурмиши на тема: „ Публичните финанси на Република Албания – от Западни Балкани до интеграция в Европейския съюз“.

Рецензент: проф. д-р на ик. науки Велчо Георгиев Стоянов от катедра „Финанси“ при УНСС.

Уважаеми членове на научното жури,

Докторантът Адриан Хосни Дурмиши е албански гражданин. Той е роден през 1973 година в гр. Елбасан. Средното образование е завършил в родния си град, а висше образование в България, респ. ЮЗУ „Н.Рилски“, тук, в Благоевград, където е придобил ОКС бакалавър и магистър /през периода 1994- 2005 година/; от 2011 година Адриан Дурмиши е докторант към Стопанския факултет на ЮЗУ „Н.Рилски“ – Благоевград под научното ръководство на доц. д-р Десислава Стоилова.

От биографията му разбираме, че той е работил в родния си град като данъчен инспектор и директор на Първа инвестиционна банка. От 2008 година Дурмиши е хоноруван, а от 2014 г. става редовен преподавател в Елбасанския университет. Владее освен родния си албански език, така също български и английски езици.

Очевидно Адриан Дурмиши е наш албански колега и успешната защита на дисертацията вероятно ще му отвори пътят към хабилитация.

I. Обща характеристика на дисертационния труд.

Дисертационният труд на Адриан Дурмиши, който изследва развитието на публичните финанси на Албания като Западно – балканска държава, която се стреми към членство в Еврлопейския съюз.

Вместо с увод дисертацията започва с въведение, което обхваща 7 страници. В него се сочи, че „Създаването на съюз между западноевропейските държави е едно от най-значимите политически събития от миналия век“ /с.5/, като вече и Албания активно се стреми да придобие членово в него т.е. тя се стреми да придобие „демократично – пазарно ориентирано развитие, развитие в условията на мирно

сътрудничество и споделени наднационални ценности“ /с.6/ в рамките на ЕС. Той отбелязва също, че „Държавите от западнобалканския регион /вкл.Албания/ осъзнаха европейската си перспектива и приеха предложението за партньорство от страна на Европейския съюз“ /с.7/.

Като цел на дисертационния труд е посочен „анализът на състоянието на отделните елементи на публичните финанси на Република Албания, като се идентифицира насоката за реформи, които да доведат до по-голяма стабилност“ /с.9/, а също не и да се отговори на изискванията на ЕС с оглед на бъдещето ѝ приемане за член на Съюза. С оглед на така поставената цел са формулирани и четири по-конкретни задачи, а именно:

1. Анализ на състоянието и тенденциите в динамиката на приходите на държавния бюджет.
2. Анализ на състоянието и тенденциите в динамиката на разходите на държавния бюджет.
3. Анализ на състоянието, тенденциите в динамиката и подходите за управление на бюджетния дефицит и държавния дълг и
4. Анализ на елементите на данъчната система и набелязаните насоки за реформи в контекста на очакваните насоки за развитие на публичните финанси на Р. Албания.

Тезата, която авторът защитава в своя дисертационен труд е: „доколко и какви реформи са необходими в публичните финанси на албанската държава за поддържане на бюджетния дефицит в приемливи граници, като основният акцент следва да бъде поставен върху плавното повишаване на съвкупните бюджетни приходи по линия на повишаването на приходите от преки данъци“ /с.9/; не трябва обаче да се пренебрегва обстоятелството, че ЕС се стреми не към повишаване делът на приходите от данъци в БВП.

Предметът на дисертационния труд се вижда и разбира от неговото заглавие – публичните финанси на Р.Албания в смисъл дали и доколко те отговарят на изискванията на ЕС с оглед приемането на страната като член на съюза, но във въведението то е формулирано по-малко, по-друг начин /вж.с.10/.

Безспорно е, че така формулираните предмет, цел, задачи и теза на дисертационния труд би следвало да обусловят и неговата структура. Тя е обособена в три глави, а именно:

- Глава I-ва. Теоретико-методологически аспекти.
- Глава II-ра. Състояние на публичните финанси на Р.Албания и
- Глава III-а. Данъчна система на Р. Албания.

Струва ми се, че е налице известно „разминаване“ между предмет, цел, задачи и структурата на дисертационния труд, включително непоследователност и повторения, между глава първа и трета. Освен това глава I е обявена за теоретико-методологическа, но третира и историята и етапите в развитието на данъците, т.е. главата е обявена за методологическа, но има и историческа част.

Когато се говори и пише за държавни, публични или фискални финанси е общоизвестно, че те имат историко-теоретико-методологически аспекти, но е общоприето, че те имат следните звена:

- Приходи, главните от които са данъчните;
- Разходи и
- Бюджет и бюджетна технология и политика. От своя страна наличието на бюджетни дефицити обуславя още две звена на държавните, публичните или фискалните финанси – държавните заеми и държавния дълг. Смятам, че именно на подобна основа следваше да се изгради структурата на дисертационния труд. Още повече, че в този порядък са поставени и задачите на дисертационния труд.

Независимо от някои „разминавания“ и структурни неудачи съдържанието на дисертационния труд е на необходимото научно равнище и наистина ни дава представа за състоянието на публичните финанси на Р.Албания и в каква посока те би следвало да вървят за да отговорят на изискванията на ЕС с оглед приемането на Р.Албания в Съюза.

Накратко ще представя съдържанието на отделните глави.

В I-ва глава се изследват и характеризират теоретичните аспекти на публичните финанси, но се обособяват и характеризират, така също четирите етапа в развитието на албанската данъчна система. Към нея се изясняват и изискванията на ЕС към системата на публичните финанси на Р.Албания с оглед те да отговорят на изискванията на ЕС.

Главата завършва с обобщени изводи и оценки, от което личи необходимостта от хармонизиране на албанското фискално законодателство с европейските норми и изисквания.

Във втора глава се изяснява състоянието на публичните финанси на Р.Албания, респ.приходите, разходите, вкл.бюджетното салдо, държавния дълг и фискалните цели на Р.Албания, за периода от 2005 до 2014 година, включително тяхната структура, като се правят сравнения и със страните-членки на ЕС-28. Посочва се, че “албанското правителство се е ангажирало с реформи в приходната система за да подобри състоянието на публичните финанси“ /с.52/. Изтъква се, че са „необходими и мерки намаляване или пък за ограничаване на растежа на разходите, а мерки за повишаване на постъпленията в държавния бюджет от данъци“ /с.57/. С други думи целта е да се ограничи дълговото бреме на Р.Албания, но, според него, „бюджетните дефицити няма да са в границите, които ги определят като малки /до 3% от стойността на БВП/“ /с.72/ за да се влезне в нормата за ЕС.

Дисертантът смята, че това може да се постигне „чрез намаляването на разходите или чрез увеличаването на приходите“ /с.72/, а може би и чрез двете, но също в рамките на нормите и изискванията на ЕС.

Третата глава изследва и анализира данъчната система на Р.Албания. В началото ѝ се сочи, че „следва да продължим нейното историческо развитие, което вече бе станало в глава I. По-скоро тук се анализират и характеризират прилаганите в Р.Албания данъчни закони, както в сферата на материалното, така и на процесуалното данъчно законодателство. Лансира се от дисертанта идеята за кодефицирането на данъчното законодателство, чието начало вече е поставено. Дисертантът смята, че добър пример за Албания в това отношение са новоприетите държави от региона – Словения и Хърватска, където е приет т.нар. „Общ данъчен закон“, който е преди всичко с характер на данъчен процесуален кодекс. В същото време той анализира прилаганите в Албания пет основни материални данъчни закони и дава някои препоръки за подобряването и за евентуалното им превръщане в материален данъчен кодекс.

Дисертантът изтъква една недопустима албанска практика в смисъл, че се „допуска законови актове да бъдат изменяни с инструкции и наредби“ /с.77/. Тя обаче се изоставя и „албанската нормотворческа дейност възприема модерната практика на регламентация при изработването и подобряването на данъчното законодателство“ /с.78/.

В трета глава е изследвана структурата и размерите на прилаганите данъци в Р.Албания, както преки, така и косвени. Оказва се, че данъкът

върху корпоративната печалба в Албания е диференциран и е в два размера в зависимост от величината на корпоративната печалба; дисертантът обосновава и предлага и трети размер, което прави облагането ѝ /на корпоративна печалба/ прогресивно, което е рядко срещано съвременно явление. Още повече, че той /дисертантът/ признава, че европейската практика е корпоративната печалба да се облага пропорционално т.е. с общ и единен данъчен размер: /с.86/. В случая той като че ли изпада в известно противоречие, доколкото пледира за трикратен размер на ставката /с.86/.

Тук /в глава III/ се обръща внимание и на имуществените данъци, прилагани в Р.Албания, като се изтъква, че са заимствани някои постановки и положения от нашия ЗМДТ, вкл. и по отношение на данъка върху наследствата.

Взето е отношение и спрямо косвените данъци, прилагани в Р.Албания като се посочва, че „основните им представители са ДДС и акцизите /с.95/. Нима в Албания не се прилагат мита?

Изтъква се в дисертацията /глава III/, че „е налице разлика между режима на облагане с косвени данъци в Албания и установените режими за облагане в другите страни от Западнобалканския регион, при които членството им вече е настъпило“ /с.95/ и те следва да бъдат модел и пример за Р. Албания. Вече е налице стремеж и тенденция облагането с данъци в Р.Албания да става съпоставимо с това на останалите страни-членки на ЕС.

В III – та глава се анализира и оценява и структурата на данъчните приходи в държавния бюджет на Албания като процент от стойността на БВП. И в тази посока се търсят възможности за сближаване с практиките на приетите вече в ЕС страни-членки, а разбира се и с изискванията на самия ЕС.

Изразено е интересното схващане, че „динамиката на частните инвестиции се влияе много повече и по-силно от общото икономическо състояние на страната, отколкото от ниското равнище на доходното облагане и от ниското пропорционално облагане на корпоративната печалба“ /с.107/, което в определена степен важи и за нашата страна.

Прави се и анализ на съотношенията между постъпленията от преки и косвени данъци /което за Албания е 76:24/, а така също и на съотношението между националните, респ.общодържавните и местните данъци, като дял от БВП /16,9%:0,8%/, които също „следва да се приведат към общоевропейските изисквания и практика“.

Изводът, който се прави е, че „албанската нормотворческа дейност е възприела модерните принципи на регламентация при изработването на приложимото данъчно законодателство“ /с.121/.

В библиографията са посочени 37 литературни източници на кирилица, 63 на латиница и 9 от интернет, или общо 109 литературни източници.

Самото съдържание има научен характер, като са използвани освен широк кръг от литературни източници, още и статистически данни, които са систематизирани в 9 таблици и са илюстрирани в 21 графики.

II. Научни достойнства и приноси моменти в дисертационния труд

Независимо от някои слабости или критични бележки към дисертационния труд на докторанта Адриан Дурмиши, на които бяха обърнато внимание по-горе, той има и определени научни достойнства и приноси елементи.

Безспорно е , че стилът, методът и значителна част от съдържанието му са на необходимото научно равнище. Така например читателят придобива една добра представа за състоянието на публичните финанси на Република Албания и как и в каква посока те следва да се променят и усъвършенстват в съответствие с изискванията и препоръките на ЕС при подготовка на страната за преговори и членство в Евросъюза. С други думи дисертантът е постигнал своята цел и задачи, поставени пред дисертационния му труд. По такъв начин той е постигнал и определени научни приноси. Според него те са три и се свеждат до:

„1. Анализирани са динамиките на относителните дялове на данъчните приходи, бюджетните разходи и бюджетното салдо от стойността на БВП и проекциите на настоящите тенденции в развитието на показателите. Разкрит е потенциалът на тенденцията на разходите да надвишават приходите да се запази до 2020 година. На тази основа е обоснована необходимостта от реформи, които да доведат до увеличаване

на бюджетните приходи и са опровергнати като несъвместими с целта за догонващо развитие ограничаването на бюджетните разходи и строгото придържане към балансиран бюджет.

2. Извършен е анализ на динамиките на външния дълг. Установено е наличието на неизползван потенциал за увеличаването на дълга. Аргументирано е, че подходът на управление на активната маса на дълга е в по- голяма степен приложим за албанските условия и съвместим с целта за реализирането на догонващо развитие отколкото въвеждането на фискални правила за управление на дълга.

3. Извършен е анализ на приходите от облагане с различни видове данъци. Аргументирано е, че увеличаването на съвкупните бюджетни приходи следва да бъде съпроводено с промени в структурата на данъчните приходи. На основата на идентифицирания потенциал за увеличаване на приходите от преки данъци и анализа на еластичността на данъчните приходи от растежа на БВП е обосновано, че увеличаването на приходите следва да се извърши за сметка на увеличаването на приходите от преки данъци. Обосновано е също, че последното следва да се извърши чрез увеличаване на приложимите данъчни ставки“ /с.127/.

Приемам така формулираните от докторанта приноси моменти, и независимо от някои критични бележки и препоръки, смятам, че дисертационния труд на докторанта А. Дурмиши заслужава положителна оценка.

Авторефератът много добре отразява дисертационния труд. Налице е и подписана от докторанта декларация за оригиналност.

В заклучение смятам, че научните достойнства и приноси моменти, които се съдържат в рецензирания дисертационен труд на докторанта Ардиан Хусни Дурмиши, дават основание да се присъди на неговия автор ОНС „доктор“ по научната специалност Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка в професионално направление 3.8. икономика.

София, 06.06.2015 година

Рецензент:.....

(проф. д.ик.н. В. Стоянов)

